

depărtare de 27 locuri: $\epsilon - \text{t}$;
 » » 26 » $\text{m} - \text{z}$;
 » » 38 » $\text{a} - \text{s}$.

În acest tablou, însă, n'am putut ghici vreun sistem.

Am încercat să aplic cheia de mai sus și la criptograma din Psaltirea Scheiană, dar n'am putut ajunge la rezultat, criptograma aceasta fiind de sigur făcută după altă cheie. De bună seamă se va găsi altcineva mai norocos, care să o poată deslega și pe asta.

V. LITERAT

6. UN MANUSCRIPT DIN JUMĂTATEA ÎNTÂIA A SECOLULUI AL XVIII

La părintele Ilarie Cocan din Mândra, am dat de un manuscris, pe care l-am cercetat mai de aproape.

N'are foile dela început, nici dela sfârșit. Îi mai lipsesc câteva foi și din interiorul manuscriptului. Cele rămase, sunt 111 foi, de dimensiunile 20/14,5 cm. Manuscriptul e compus din caiete scrise de doi copişti, cel din urmă pune odată data 1744. De copistul dintâiu sunt scrise 16 foi. Copistul din urmă e din satul Mândra, de lângă Făgăraș.

Unele foi sunt numerotate de copişti, altele nu-s. Pe foaia 50, r^o începe copistul întâiu numărutul cu 1, până la 12, continuă copistul al doilea dela 13 la 17, după care mai introduce două foi fără număr. Urmează iar copistul I, numerotând: 17 — 20, de aci încolo, dela 21 copistul II numerotează până la 57, pe foaia 104.

Unele texte, începute de *copistul* I, au fost întregite de *copistul* II.

Copistul I nu e pomenit niciodată. Dar el însuși introduce chiar în text, numele, scris cu roșu, al unui copist anterior (pe foaia 56, jos, către sfârșitul istorioarei lui Archir și Anadam), astfel:

« . . . și sfârși | învățătura lui Archirie | în zilele lui Anadam |
 « *i pisal az papa dz* (? = s) *Școala domnească* ¹⁾ nepotū || (*pe verso*):
 « nepotūsău, și după moarte îl osândi și știi că-ți zi- | ceam fătul
 « mieu Anadame că | cine sapă groapa al- | tuia cade ace- | la în-
 « trânsa, amin. iproč ».

Despre al doilea copist se găsesc mai multe însemnări:

1) Ce e cursiv, e scris cu roșu.

F 49, v⁰, în continuarea textului: «Și am scris eu Mateiu robul | «lui D(u)mnezeu de pe o cărticică | a lui Ion vătaful ot dasca- | lu | «Lupu ca să fie și pen- | tru a lui pomenire |. Sf(â)rșit și lui D(u)m- | ne | zeu mărire. Amin |».

Mai jos, tot de el, cu altă cerneală: «Ispisah (!) az Mate(iu) «copilul ot Mândra», apoi: «Irasom (!) in mondrai Mate(iu) Szu- | katsul dela Mâ(n)dra ».

F. 68 r⁰: «L(ea)t 7252 (1744), | Pomeneste-mă D(oa)mne, acuma «pre robul tău Mateiu în | tru în | părașia ceriului, că am isprăvit |».

F. 69 r⁰: «Și am scris eu Matei copilul ot Mândra ».

F. 95, în jurul unei podoabe: «Eu Mateiu ».

F. 96, v⁰: «Și am scris eu Mateiu | copilul o(t) Mândr(a), feçorul «popii Rad ot Mândra ».

O ultimă pomenire de acest Mateiu, se face (la f. 97, r⁰), în textul «învățăturii de obște»: ...«Și acest fel de istorie să s(e) știe «cine o scrie | Mateiu copilul, cătră călugărul popa iș jălui |...¹⁾».

Alte însemnări se mai găsesc pe ff. 49 v⁰ și 50 r⁰, cu iscăliturile: «eu popa Bucur ot Mândra » și «Bucur Tăflan paroh la Mân- | dra » (1788), apoi Bucur Popovici (anul?).

Limba textelor e destul de curată, se întâlnesc abia câteva slavonisme. Prepoziția *pă* arată fără îndoială că textele după care s'a copiat manuscriptul, sunt din Muntenia.

Titlurile bucășilor, capitolele și de cele mai multe ori și inițialele sunt scrise cu roșu. Sunt însă uneori scrise și numai cu negru.

CE TEXTE SE CUPRIND ?

1. *O istorie a lui Constantin cel Mare*, în 10 capitole (ff. 1—44 r⁰), păstrată numai dela jumătatea a doua a capitolului 2.

2. «*In luna lui Maiu | în 10 zile: Intraceastă zi prăznu- | im punerea «haini(i) D(o)mnului, și spunerea de care cum au fo | stă adusă dela «Abas șah dela (!=la) împărăteasca cetate a Moscului »* (ff. 44 r⁰—49 v⁰).

Se spune că vestmântul acesta a fost găsit în Iberia și, la 7132 (1624), a fost trimis de acest șah «blândul(ui) Domnă și împărat și mare «stăpânitoriu Mihail al lu Theodor și a toată Rosiea însuș țitoriu ».

¹⁾ Acest Mateiu Sucaciu e preot în Mândra, la 1758. Tatăl lui, Radu, era preot tot în acel sat, la 1733. După Șt. Meteș, *Viața bisericească a Românilor din Tara Oltului*, pag. 85.

3. « *Cu vrerea lui D(u)mnezeu începui a scrie: de viața și ca-
« zania lui Archirie preaițeleptul (ff. 50 r⁰—56 v⁰).*

4. a) *Intrebări și răspunsuri. Dascăul întreabă, ucenicul răspunde* (ff. 56 v⁰—57 v⁰);

b) *Intrebarea lui Iazimir cu a lui Panaiot filosoful* (ff. 57 v⁰—58 v⁰).

c) « *Intrebări de darurile sfintei biseri(ci)* » (ff. 58 v⁰—60 v⁰);

d) « *Intrebări și răspunsu(r)i din sf(ă)nta și marea săptămână a Patimilor lui Hs.* » (ff. 60 v⁰—62 v⁰);

e) « *Intrebări ale bl(a)gocestivului împărat chir Leon cu dascalul din theologhia sfinților* » (ff. 62 v⁰—68 r⁰).

5. *Spunere pentru Sampson tarele* (ff. 69 r⁰—76 r⁰).

6. Pe f. 76 v⁰ e colinda: « În oraș în Vifleim, Veniți voi toți să vedem că astăzi ni | s'au născut, Domnul cel fă(r) denceput, astăzi cel ce-i dede | mult oamenilor prorocit, că să va naște Mesi din sãmân- | ța lui Esi, Și din rodul lui Avram, Mântuire lui Adam, pre sca- | unul lui David craiu, s'au suit din vița lui ».

Mai este și o altă colindă scrisă mai târziu.

7. Între foile numerotate de mine cu 76 și 77, lipsesc din manuscris 3 foi. Pe f. 77 (r⁰ și v⁰) avem sfârșitul unei povestiri despre un viteaz « vătăf de tâlhari », mâncat de un balaur. Începutul a fost pe foile lipsă.

8. « *De lucrurile pravoslavnicului creștin* » (ff. 78 r⁰—88 v⁰), cuprinzând sfaturi diferite; sfârșitul lipsește.

9. Un fel de « roată a norocului », cu titlul pierdut, (ff. 89 r⁰—95 r⁰): o adunare de 70 de sfaturi, după cele 70 de compartimente ale unui cerc. Deasupra cercului era învârtită o cheie pentru cel care era interesat să afle vreun sfat pentru viitor. Sfaturile 1—9 sunt scrise mult mai târziu, pe verso foi cu cercul. Foaia explicativă dela început lipsește.

10. « *Steaua ce să zice pe nume Țitera* », care îți arată timpul când e bine să pleci la drum (ff. 95 v⁰—96 v⁰).

11. « *Invățătura de obște cătră tot omul ce nu-și ia sama vorbelor când va să vorbească, ci ce-i vine la gură, aceeaa grăeaște* » (ff. 97 r⁰—101 r⁰).

E un text în versuri, scris continuativ pe tot latul paginei. Originalul este evident venit din Muntenia, Mateiu copilul încearcă să-și aplice sieși începutul.

12. *In luna lui Maiu, în 22 de zile. Cuvânt de învățătură a Sfântului Athanasie celui Mare, Arhiepiscopul Aloxandriei, pentru Melhisedec* (ff. 101 r⁰—104 v⁰).

13. *Gromovunică al lui Eraclie împărat* (ff. 105 r⁰—11 v⁰). Sfârșitul îi lipsește.

T E X T E

I. *Câteva întrebări și răspunsuri* (dela p. 4, de mai sus):

a) «...Întrebare: Care proroc au fost cu coadă? Răspuns: Adam. Întrebare: Ce proroc au fost cu ărepi? Răspuns: Când făcu D(u)mnezeu pre Adam, din lut, zăcù 30 de ani zidit și fără de suflet, atuncea Satană mearse și-î rupse coada și ăripile. Întrebare: Ce cuvânt s'au grăit întâi pre lume? Răspuns: Când străluci d(u)mnezeirea în lume, zise d(u)hù către d(u)hù: veariu voedinago B(o)ga o(t)ța... Întrebare: Când nu era nici Ceriul nici pământul, D(u)mnezeu unde petrecea? Răspuns: pre aer, în văzduh... Întrebare: din câte părți făcu D(u)mnezeu pe om? (R)ăspuns: din opt părți, trupul din pământ, oasele din piatră, sângele din mare, ochii din soare, cugetul din nori, suflarea din vânt, înțelepçunea din lume, iar prorociia din d(u)hul sf(ă)ntù »...

b) ... (Î)ntrebare: Ce zice cocoșul când cântă întâi? (R)ăspuns: Mărire dătătorului nostru, a doora zice: Trimite lumina Sfinții sale pre lume, a treia oară zice: Purcede lumina Celuia ce iaste dătătoriu și iar zice: Hs au învieat, și toate le-au săvârșit...

c) ... Întrebare: Ce iaste cădelnița și focul și tămâea? Răspuns: Cădelnița iaste Precista. Iar focul, ochii Sfinții sale. Iar tămâea, lacrămile Sfinții sale...

d) ... Întrebare: Dar ce limbă au fost (cei 12 voinici, cari au strejuit groapa lui Hs.)? Răspuns: Leși... Întrebare: Ce scrise Pilat deasupra crucii? Răspuns: I.N.Ț.Iu. Întrebare: în ce limbă au scris Pilat aceste cuvinte? Răspuns: În trei limbi: jidoveaște, elineaște, grecește. Întrebare: Dar pentruce scrise în trei limbi? Răspuns: Hs în trei limbi au fost grăit pe cruce: jidoveaște, elineaște, grecește. Întrebare: Cum zic aceste cuvinte rumâneaște? Răspuns: D(u)mnezeu, D(u)mnezeu(l) mieu, pentru ce m'ai lăsatù... Întrebare: Pentru ce puse D(u)mn(e)zeu pre Cain în lună? Răspuns: Pentru ca să vază ce răotăți s'au început dintrânsul... Întrebare: Din cine să începură creștinii? Răspuns: din Sim, că au

avut Sim 8 feçori și 8 fete. Și ziseră feçorii: Nu ni să cade noao să ne împreună cu surorile noastre. Și-ș(i) făcură 2 case și petrecură așa 15 ani, și apoi să plodiră numai din vedearea ochilor. Și i-au bl(a)goslovit Noe. Și au murit. Și dintraceștea să plodiră 5 limbi: creștinii, Siriianii, Ivirii, Greacii, Bulgarii, Rușii. Întrebare: Dar ceeace țin jumătate de leage? Răspuns: Aceaștea sânt din Iafet, 12 limbi: Frâncii, Alamanii, Verghii, Armenii, Leașii, Neamții, Aruvații, Arbănașii, Suculații, Zahii...

II. *Învățătura de obște | cătră tot omul ce nu-și ia sama vorbelor când va să vor | bească, ci ce-i vine la gură, aceeaea grăeaște* (ff. 97 r⁰—101 r⁰).

Aăastă mică cărticică Scrisoare are puțintică. Iar | cuvinte aduse aminte la tot omul cel făr de minte. Învăță- | tură cu certare, celui mic și celui mare, Ce nu-și | pune guri stare, Ci î(i) umblă în chipul urșilor, pe vre | mea porunbilor. Și le pare că n'au moarte, și din lume nu-î | vor scoate. Și acest fel de istorie să s(e) știe cine o scrie | Mateiū copilul, către călugărul popa iș(i) jălui | dar crez de l-ar milui. Din ce i-au dat D(umne)zeu, ca să dea | și fratelui său. Călu-gărul popa în loc de l-ar milui | Începu a-l dojeni, grăindu-i multe cuvinte și cu tot | felii de înjurăminte. Diaconul de obidă rău să necă | jaște pă călugărul popa îl dojineaște și din gu | ră îi grăește: Părinte, lasă-te de glume că ai eșitū | dintracastă lume și țe-au pus alt nume. Lasăte, părinte | de reale și de tot felii de bârfele. Ca să nu mer | (f. 97 v⁰), gi la iad cu iale, întorce-te spre fapte bune de ți(-i) voea să | dobândești înțelepçune. Ține-ț(i) porunca care ți(i)-au dat D(u)mnezeu | și stăpânul tău. Datu-ț(i)-au bogăție să o eai în ceriu la împă | răți(e). Numai împărțindu-o la săraci ca să scapi de cumpli- | ți draci. Ci din cât îți iaste puțința, muncește de-ți ține | credința și din cât poți dă înbrăcăminte ca să ai în ceriu | înbrăcăminte. Silește spre milostenie că vei afla în | ceriu spăsenie. Înfrânge-ți trupul, nu-î da voe că te bagă în ne- | voe, că hrana bună și beție să întărește spre curvie | și-ți închide împărăția. Și gluma cea cu dezmerdare du- | ce sufletul la pierzare. Nu da banii în do-bândă că faci | dracului izbândă; și nu da bani pă păcate ca cum ai da | pă bucate, că dobânzile păcatelor iau fruntea bucate- | lor la ospățul dracilo(r); Nicî glumi cu neveste că moart- | ea vine făr de veste, nu știm zio nice ăsul când îți va peri | glasul. Ce ți-i bună

bogația dac'ai pierde împărăția | și ce-ți plătește înbrăcămîn(tea) daca nu-ți slujește min | tea; Numai fe(re)ște-te de păcat și de tot lucrul spurcat |, că bătrânețele te învață, iar căruntețele îți stă în față | și-ți zic ca să te înțelepțești și de rele să te lipsești. Acum | (*f. 98 r⁰*), lasă deșertăcunea până jos ca să-ți fie de folos că acolo un- | de vei merge, și fiind tu cap de lege nu știi cum ți să | va alege, că faptele vor sta față câte ai lucrat în | vieață, de-ți va fi mai mare greață; și de multe fapte | rele draci vor scăși din măsele și vor începe a te tra- | ge în jos la iad ca să te bage, Că pe care îi vor apuca |, în vecie nu-i vor mai lăsa. Pen(tr') aceea mă smerescu ca un | părinte sufletescu și șazănd la mănăstire ți- | ne-te de dreptate și te sasă (! lasă) de păcate, pentru că | cine dreptatea o iubește, D(u)mnezeu îl pome-nește, și | acela unde să pornește și de ce lucru bun să apucă |, D(u)mnezeu îi ajută, că fiind bun și smerit, nu vei fi | om aperit și cândă te vor grăi de bine, atuncea vor ți- | nea toți cu tine, și când te vor pune năștavnîc, rabdă | și fii zăbavnîc. Nu te pripi la mânia, ca să nu | cazi în urgie. Că astăzi mâine ești cîstit, iar apoi | mâine batjo(co)rit. Ce-ți razi de călugărie, Mai bine în pu- | stie, pentru că câți să călugărescū, Sânt în cinul îngeres- | c; aceștea să călugărescū iar aceea strălucescū, că tru- | pul iaste tină iar sufletul din lumină și câți pă un- | (*f. 98 v⁰*) de te întănescū, să pleacă și te sfîntescū. Dar cine | iaste acuma sf(ă)ntū din câți sânt pre pământ, numai unul ias- | te sfânt, când strănută zice: spăsește, alt cuvânt nu | găsește. Dar (tu) nu ai gură să grăești, cercetând să do-jănești | numai bine dumneata sau cum vei vrea, molifta ta, ce ești | cu inima zlgobivă de stai D(o)mnului împotrivă și-ți | place când te sfîntește dar nimic nu-ți folosește, că de ce | trebă căci te va sfînți, și trupul să va înpuți, și | mulți dintrănsăi să împizmescū, pentru căci nu-i sf(i)ntescū, ci |, vai de ei, mai rău greșescū. Nu-i minune de unul mai mare, ci | din cei proști fieștecare. O, ce acuma să nu te întris | tezi din credință, înfrănează-l cu zăbală, ca să nu dai | de zmințeală. Înfrănează-l cu postul și cu răbdare, ca | (să) nu cazi la greu mare, că voi santeți sarea lumii, și vă | dați bārfeli, glumii. Înține-ți (?) pravilă îngerească, rău | să nu te biruiască și cu frică d(u)mnezeiască, tot | trupul să-ți răčască. În inimă fie-ți rece și toate | pohtele îți vor trece. Nu îngropa aurul și argintul | ca să nu-l mănānce pământul, ci tot cum ție a m zis mai

sus |. Încă scriptura ț(i)-au zis: Nic(i) întra la masa D(o)mnului | (f. 99 r°) celui de taină, fiind întinat cu haina. Că haina pă tine să va aprin- | de și focul de veaci te va cuprinde.

Ascultați, frați | lor, de aicea în jos, mai bine de folos. Ia vedeți ce zice scrip- | tura, leagea a toată învățătura. Zice să nu fii lacom la averi să | gândești la mueri. Zice să fi(i) armaș au čocoiu de oraș, țigan sau | rumân să-lă hrănească în cetate îngerească. Nic(i)un bine, vai de tine, ci pre- | cum scriptura învață, numai o orbilor povață. Ferește-te de cădere, Da | ca nice o putere nu te pune de fac(i) cinste, apoi înbrăcăminte | la trupuri fără de minte, iar de frații lui Hs ri | zi și le puî ponos. El cere să miluești, tu zici: n'am, și | tăgăduiești, iar de unde iaste să te ferești, tu dai | și te fălăluiești. Ia fă-ți însul de mâncare, sau di(n) | frați fieștecare, slujind d(u)mnezeiri(i) în trei fețe |, rugându-te ca să te învețe, ale cărții să le vezi fap- | te bune să lucrezi. Nu te îmbrăca în tambariu (?) și | puî la boz(u)nariu și te mării ca un dăn bandir și um- | bli cu haîne frumoase, și pă săraci lași fără de o | ase, bătându-i pe dreptate (!) și fiindu-ți ție ca un fra- | te și vă pare că n'aveți moarte și din lume nu | vă va mai scoate. Și acest nărav al vostru strică și | (f. 99 v°), binele nostru. Când iaste o mare sărbătoare voi | o faceți lucrătoare: Nu te mai saturi de clacă, gân- | dești că D(u)mnezeu va să-ți tacă? Tu stai cu mâinile în șol | duri, și iar pă săraci în bolduri, dându-le cu bățul | pă spinare și tot strigați în gura mare să lucre- | ze cum mai tare, măcar nu le dai nimică, tot îți pare | zio mică. Sara merg săracii bātuți și flămân | zi și să duc blăstămând, iar tu bătut și mân- cat, și | zici că tot ai lucrat. Te semețești că ai bani și-ți iaste nădejdea în Țăgani, iar să vezi cum te vor scoate | dela iad și dela mo(a)рте; că cei ce să hrănescă cu bātu(l) |, lua-i-va de gât cu hățul și-i vor băga la închisoare, de le va da mare strânsoare. Și la zio de judeca | tă, le va da la toți plată: Atuncea măscăricii să | vor zgărca ca arici(i), când pârjolul îi ocolește de-i | ajunge și-i pârlește. Care să învață dela draci și- | șu rād de săraci, cine de săraci îș(i) bate joc, în iad va | arde cu foc, și-ș(i) dă gurii volnicie să să munăască | în vecie. Ce folos îți iaste de gură daca n'ai sf(ă)ntă și înv(ă)țatură. Cât te ții om cu chip și cu obraz, (f. 100 r°) faci săracului năcaz. Și de ești mai mare și | de cinste, ce-ți eș(i) afară din minte? Bine să te soco | tești ca să nu te proclești, că precum îțu va fi mintea |, așa

îți va petrece cinstea. O ce dar de ț(i)-au plăcut în lu | me a face tot felul de glume, căci te-ai călugărit, de nu | te-ai căsătorit, să dai lumii ce-î iaste plata și să fii | în vorbă cu fata, ci de a ta bună voe bagî și pre | alții în nevoe, că-î îndemnezi la călugărie, ca să fie și | aceea în urgie, la județ ce va să fie. Ci de faci păcatul, | căci pui și pre altul? De ce-ți bați joc de altul frate, că când | îl vezi la greutate, de ale lui cuvinte nic(i) de leac nu-ți | iaste aminte, că ucenic lui Hs te-ai băgat și | acum de dânsul te-ai lăpădat și te lipești de păcat | și de tot lucrul spurcat. Ce tot lăcomești la | bani, au știți lungime de ani? Dar strânge fe | țărilor, strânge și dragostilor, să să înjure | și să certe, zicând: (Du)mnezeu nu-l iarte.

Fraților, pă- | ziți-vă ca și mulți din ceealalt, că lumea aceasta | iaste înșelătoare și vieață trecătoare, și | de nu v'ați prea trufi, foarte fericiți ați fi. Ești | (*f. 100 v⁰*), citețu au cântărețu, numai să nu fii mărețu. Fraților feri- | ți-vă de curvie și de spurcata necurăție, ca să fiți | cu Hs în vecie. Grele vă par învățăturile, iar mai gr- | ele sânt săcurile, că numai cât te găsește, în- | dată te pocăește. Ci acum cine aceasta o va ceti | cu capetile (!), zicând că nu iaste de nici o treabă, a- | ceea vor fi fără de treabă. Ci nimic să nu vă scârbiți, | sau ceva rău să gândiți, că eu așa aș vrea să fiți toți spășiți | și de îngerii nevăzuți. O curvă de muere îi (?) averea și | dragostea, cum amăgești pre toți marii și micii | călugării, și vlădicii, că care pe unde te întâlne- | că, numai decât te îndrăgescă, nu vor să te | răsipească, ci tot să grămădescă; și într'acui mână | încap(i), nici decum nu mai scapi(-ă!), și carii te dobândescă, nu prea | forte vădescă (?), ci tot să chieltescă, până sărădescă, încă | și vieața le trece și întră în pământ rece. Iar cum că ave- | rea tot trăiaște și pre alții îi amăgește. Nu vedeți lu | me orbă că iadul va să vă soarbă? Că lumea iaste întro- | devie (! în trândăvie?), nu așteaptă sfârșitul să vie? Când faceți pr- | znu- | iri păla sfintele mănăstiri, iar voi vă eșițu | (*f. 101 r⁰*) din fir; și când faceți Domnului cinste, atuncea că eșiți | din minte, că săturați pe cel sătul, care are din destul |. Acea îi cinste și îi pohfală, iar pre săraci | îi dați afară. Acea băuți și mâncați, iar săra- | cii bătuți și înjurați. Apoi după acea- | stea toate, când vă gătiți de ospete, iar | voi faceți și câteva bețe, că măcar | or la ce ospete, săracii tot iau | bețe, ca altădată să înve- | țe. Amin |.

V. LITERAT